

A verespataki római katolikus templom orgonái

Verespatak (Roșia Montană, Románia) Gál Hunor római katolikus lelkész, a egykori Alsó-Fehér vármegyei, ma Fehér nyárádköszvényesi Nagyboldogasz- megyei település az Erdélyi-érchegységben, szony-templom plébánosa.

Gyulafehérvártól 41 km-re északnyugatra. E helyütt már a római korban, a II. században is bányásztak aranyat.¹ A korabeli bánya 2021 óta a világörökség része. A község lakosságára, vagyonára, templomaira súlyos csapást mértek az 1784-es Horea-féle parasztfelkelés és az 1848–49-es szabadságharc helybeli eseményei.² A népesség az utóbbi évtizedekben erősen megfogyatkozott, az egykor jelentős számú kisebbségben lévő magyarság mára gyakorlatilag eltűnt.³

A XVIII. század elején a nem bizánci szertartású lakosok közül az unitáriusoknak volt temploma, fából készítve. Az eklézsia – az abrudbányai egyház filiájaként – 1737-től tarthatott saját lelkészt.⁴ A katolikus egyházközség 1757-ben alakult meg, és 1763-ban vált önállóvá az abrudbányai plébániától. Hívei kezdetben kápolnát használtak, első templomuk 1783-ban készült el.⁵ A reformátusok csak jóval később, 1847-ben építették fel saját templomukat.⁶

A korábbi orgonák

A katolikus templomban az 1805-ben készült részletes egyházlátogatási jegyzőkönyv orgonát és karzatot még nem említ.⁷ 1820-ban a hívek kérelmére

1 KÖPECZI, *Erdély története*, 60–61.

2 KOVÁCS, *A bányaavidéki róm. kath. esperesi kerület plébániáinak története*, 213–216.

3 A 2011-es népszámláláson a 618 fő közül mindössze 5 személy vallotta magát magyarnak. Vö. <https://www.kia.hu/kiakonyvtar/konyvtar/erdely/erd2002/abetno2.pdf>; <https://nepszamlalas.adatbank.ro/?pg=etnikai&id=4695> (2026. jún. 18.)

4 Püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyv, 1725. jún. 28., idézi MOLNÁR, *Az unitárius püspöki vizitáció rendszere*, 434–435; KÉNOSI TÖZSÉR és UZONI FOSZTÓ, *Az Erdélyi Unitárius Egyház története*, 356.

5 KOVÁCS, *A bányaavidéki róm. kath. esperesi kerület plébániáinak története*, 195–196.

6 I. m., 213.

7 Vö. *Visitatio canonica* 1805. Gyulafehérvári Érseki Levéltár (a továbbiakban: GyÉL): I.4, 13. doboz, 23. kötet, 251.

Karolina Augusztá, Ferenc osztrák császár és magyar király hitvese 500 forintot adományozott az orgona elkészíttetésére, amit felirat is megörökített a hangszeren: *Organum, quod hic Verespatakini conspicis, pictas sancta Imperatricis Carolinae Augustae in hac ecclesia erigi fecit. Laudes Deo et populus cantando cantet.*⁸ Az orgona építője nem ismert. 1822-ben hat-, 1830-ban új, nyolcváltozatú hangszerként említik.⁹ Az 1848–1849-es forradalomig négy-szer is kellett javítani. A templomot rossz állapota miatt 1842-ben bezárták és 1846-ban lebontották. Másfél évtizeden át az istentiszteleteket magánházakban tartották.¹⁰ A régi templom orgonájának további sorsáról nem került elő feljegyzés.

A második római katolikus templomot 1847 és 1860 között emelték, belső berendezése 1867-re készült el. Ez évben Szent László király tiszteletére Fogarasy Mihály püspök szentelte fel.¹¹ A templom berendezését a korábbi püspök, Haynald Lajos kezdte meg. Mivel a bányavidéken lévő verespataki egyház kegyura az állam volt,¹² 1860. február közepén Haynald a Császári-Királyi Erdélyi Bánya-, Erdő- és Sóigazgatóság kolozsvári központját tájékoztatta terveiről. A rendelkezésre álló pénzből – a szószerket, mellékoltárokat és padokat mellőzve – a főoltár és az orgona elkészítésére tett javaslatot, hogy a templomot még azon év késő nyarán megnyithassák. Korábbi felhívására orgona-építőktől két tervet és árajánlatot kapott, az egyiket Carl Schneider brassói, a másikat Emmanuel Hradek nagyszombati mestertől. Ezenfelül Franz Sitte bécsi építész is küldött egy tervezetet, melyet Carl Hesse, ugyancsak bécsi orgonaépítő készített. Schneider beadványa nem került elő a Gyulafehérvári Érseki Levéltárból. Haynald leveléből csak annyi ismert, hogy az eredeti, 1200 forintos árból a mester 50 forint engedményt adott, de ehhez még a szállítás és a helyszínen három személy nyolcheti ellátásának költsége járult volna. Hesse 12 regiszteres orgonája 54 hangos manuállal és 25 hangos pedállal, korszerű fúvóval és a karzat kis mélysége miatt oldalt elhelyezett játszóberendezéssel 2100 osztrák értékű forintba került felállítva. A legkisebb kiadást Hradek 1120 forintos tervezete jelentette egy 6 regiszteres, pedál nélküli hangszerre, 49 hangos manuállal és a leírásból sejthetően két hagyományos ékfúvóval, járulékos költségek nélkül. Hradek korábban már teljes megalégedésre néhány

8 KOVÁCS, *A bányavidéki róm. kath. esperesi kerület plébániáinak története*, 197.

9 Vö. *Visitatio canonica*, 1822, 1830. GyÉL: I.4, 18. doboz, köt. nélk.

10 KOVÁCS, *A bányavidéki róm. kath. esperesi kerület plébániáinak története*, 197.

11 I. m., 198–200.

12 I. m., 207.

orgonát felállított katolikus templomokban, így a püspök az ő tervére kérte a kincstár támogatását.¹³

A kolozsvári igazgatóság április végén értesítette Haynaldot a pénz kiutalásáról, így Hradekkel meg lehetett volna kötni a szerződést.¹⁴ Időközben, április közepén azonban a nagyszebeni egyházközség jelezte a püspöknek, hogy mivel új orgonát épített, addigi, csak átmeneti használatra szánt hangszerét 1000–1200 forint közötti áron eladná. Haynald ezért előbb hozzájuk fordult, hogy a kincstár által biztosított 1120 forintért hajlandóak lennének-e Verespataknak átadni használt orgonájukat.¹⁵ A képviselőtestület kedvező határozata után a hangszert június közepén szállították a helyszínre. A püspöknek, kérésére, Szebenből megküldték az orgona leírását, melyet a plébános, Adalbert Weber és Franz Goršič orgonaépítő írt alá.¹⁶ Goršič ebben az időben a bécsi mester, Carl Hesse segédje volt,¹⁷ és bizonyára a Hessénél megrendelt új nagyszebeni orgona felállítása végett tartózkodott a városban.¹⁸ Aláírása az említett ismertetőn és Haynaldnak a verespataki plébánost tájékoztató levele valószínűvé teszi, hogy az odaküldött hangszert is Goršič szerelte össze: „[...] meghagyom, hogy az orgonamester Heisse [sic] segédjét, ki az orgona fölállításával foglalkozni fog, a fölállítás bevégeztéig becsületes szállással és kosztal lássátok el, és neki mindenben segédkezet nyújtsatok.”¹⁹

Levéltári adat hiányában egyelőre nem ismert, eredetileg ki készítette a Szebenben lebontott hangszert. Hradek szerzősége mellett szól az árajánlatában szereplő és a Verespatakra vitt hangszer hasonlósága: a közel azonos hangkép, a 49 hangos billentyűterjedelem, az ékfúvók és a játszószekevény.²⁰ Goršič leírása szerint az elszállított orgona külseje is alig különbözött Hradek

13 Német nyelvű levéltervezet, lásd 1. mell.; Hradek és Hesse ajánlata, lásd 2–3. mell.; Hradek homlokzati rajza (1. ábra).

14 Kelt 1860. ápr. 27-én. GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1548.

15 Német nyelvű levéltervezet, lásd 4. mell.

16 Lásd 5–6. mell. Kelt 1860. jún. 12. GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1986.

17 Franc Goršič (1836–1898) későbbi laibachi (ma Ljubljana, Szlovénia) orgonaépítő. A mestert az orgonatörténet-írás az utolsó jelentős szlovéniai orgonaépítőként tartja számon. Hét éven át, 1863-ig volt Hesse segédje, később saját műhelyében 66 orgonát készített. BIZJAK ÉS ŠKULJ, *Orgeln in Slowenien*, 142, 152, 196.

18 Vö. DÁVID, *Műemlék orgonák Erdélyben*, 112.

19 Haynald Lajos püspök Katona György verespataki lelkésznek írt magyar nyelvű levéltervezete, 1860. jún. 9. GyÉL: I.1/a, 1860.30, ad Num. 636.

20 Lásd 2. és 6. mell.

ajánlati rajzától²¹ (1. ábra). Ugyanakkor nem zárható ki, hogy a hangszert a brassói Heinrich Meywald, Hradek 1853-ban elhunyt mestere készítette, akinek egyes megoldásai – így az ék alakú csúszka, a szekrény jellegzetes kiépzése – Hradek tervezetében is megtalálhatók²² (2. ábra).

A mai orgona

1900. január 3-án Sneff József alesperes-plébános arról értesítette a püspöki hivatalt, hogy Moldován Lajosné, elhunyt férje emlékére, a verespataki templomba 6000 korona értékű új orgonát készíttetne. A pécsi Angster-orgonaüzem képviselője felmérte a helyszínt, és a szerződést megkötötték vele. A régi orgona megvételére az ottani reformátusok jelentkeztek. Az eladásra a plébános Majláth Gusztáv Károly püspök felhatalmazását kérte.²³

A helyi, kicsiny helvét egyház hívei azonban nem tudták kifizetni az orgona árát.²⁴ Ezért a plébános javaslatára közös kegyurukhoz, a pénzügyminisztériumhoz fordultak, hogy a katolikus templomban szükségessé vált karzatnagycsúszka költségeit fedezze, s a régi orgonát ajándékozza a reformátusoknak. Végül a minisztérium 500 forintot utalt ki a karzat átalakítására, Majláth püspök pedig hozzájárult a hangszer átengedéséhez. Az orgonát közben a várgesztesi katolikusok is meg szeretnék volna szerezni, de a vételár nekik is magas volt.²⁵

Az Angster-cég új, kétmanuális, 14 regiszteres orgonáját a gyulafehérvári székesegyház karnagya, Resch L. György szeptember 1-jén vizsgálta meg, és teljes megelégedéssel ajánlotta átvételre²⁶ (3. ábra). Ez volt a pécsi cég 322. opusza; a

21 „[...] *die äußere Form weicht von der beiliegenden Zeichnung sehr wenig ab.*” Lásd 6. mell.

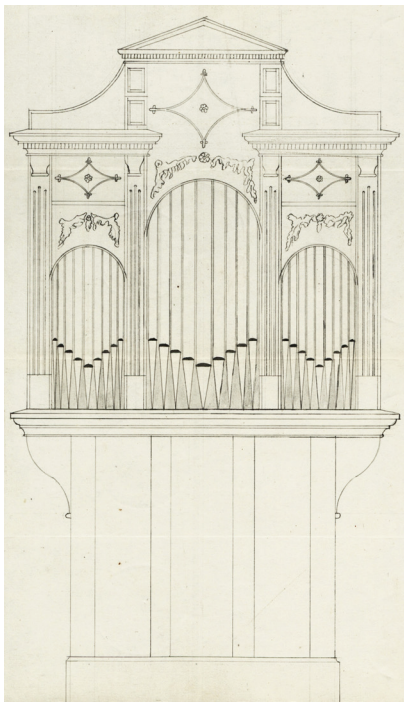
22 Vö. BINDER, *Orgeln in Siebenbürgen*, 98–99, 102; TÜRK, *Die Orgellandschaft dreier nordsiebenbürgischer Landkreise*, 109, 112.

23 A levelet és a kérés jóváhagyását lásd GyÉL: I.1/a, 1900.30, Num. 60.

24 Ebben az évben a leányegyház 72 lelket számlált. SZÁSZ, *Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület névkönyve*, 41. A hangszerre fordítható 240 korona azonban még a vételárra sem volt elegendő. ТÓТН, „Egyházi ünnepély”, 2.

25 Az abrudbányai M. Kir. Bánya- és Fémbeváltó-Hivatal értesítésének másolata, 1900. aug. 10.; Sneff József levele a püspökségnek, 1900. aug. 13.; a püspök engedélye, 1900. aug. 24. GyÉL: I.1/a, 1900.30, Num. 3159. Az eladó orgonáról július folyamán egy budapesti újságban többször is hirdetmény jelent meg, lásd *Alkotmány* 5, 158–176. számok, (1900).

26 RESCH L., „Egy új orgona”, 288–289. A hangképet lásd a 7. mellékletben.

1. kép. *Emmanuel Hradek ajánlati rajza a Verespatakra szánt orgonáról*
GyÉL: I.1/a, 1860.30, B ad Num. 636.

2. kép. *A kolozsvári piarista templom Meywald-orgonája (részlet).*
Fotó: Erich Türk

3. kép. *A verespataki r. k. templom Angster-orgonája.* Fotó: Pap Zoltán

lapokban mint Erdély első pneumatikus rendszerű orgonáját méltatták.²⁷ Szeptember 9-én, vasárnap Imecs Fülöp Jákó kanonok más egyházi méltóságok és a helybeli görögkatolikus pap segédlete mellett szentelte fel.²⁸

A leromlott állapotú hangszert 2022-ben Pap Zoltán székelyudvarhelyi orgonaépítő műhelye újította fel és fűvómotorral is ellátta. 2022. június 26-án ünnepélyes keretek között Kovács Gergely gyulafehérvári érsek áldotta meg.²⁹

Mellékletek³⁰

1) Haynald Lajos püspök a Császári-Királyi Erdélyi Bánya-, Erdő- és Sóigazgatóságtól kéri a pénz kiutalását a verespataki templom főoltára és orgonája elkészítésére.³¹

„An Eine hochlöbliche k[aiserliche]-k[önigliche] Berg-, Forst-, Salinendirection in Klausenburg

Karlsburg, den 14. Februar 1860

Zur Anschaffung der inneren Einrichtungstücke in der neuerbauten r[ömisch]-kath[olischen] Pfarrkirche zu Verespatak stehen folgende Mittel zu Gebote:

a) die in der schätzbarsten Zuschrift vom 21. September 1859, Zahl 5079/866, gefälligst ausgewiesenen, vom hohen Patronate zu zahlenden 2597 fl[oreni] 30 Xr [=Kreuzer] ö[sterreichischer] W[ährung]

b) die laut meiner Zuschrift vom 6. Dezember 1859, Zahl 3945, von der Verespataker Gemeinde offerirten 5 Stück Dukaten = beiläufig 30 fl ö. W., und 299 fl 75 Xr ö. W., zusammen: 2927 fl 5 Xr ö. W.

Da mit diesem Betrag sämtliche Einrichtungstücke nicht angeschafft werden können – es andererseits aber höchst nothwendig ist, daß das Nothwendigste davon je früher bestellt werde, um die Kirche im Spätsommer feierlich einweihen und für den Gottesdienst zum Frommen der sich hienach sehnenden Gläubigen eröffnen zu können – beehre ich mich der geneigten Würdigung folgendes Projekt mitzutheilen: [...]

3) Nothwendig ist aber eine Orgel. Zwei Pläne sind hiezu auf meine Veranlassung verfaßt worden, einer durch den Orgelbauer Carl Schneider in Kronstadt sub A (A: 2 Rück) mit einem Kostenueberschlage von 1200 flr ö. W., wovon der Künstler 50 flr ö. W.

27 Vö: SOLYMOSI, „Az Angster-orgonák jegyzéke”, 367–369; RESCH L., „Egy új orgona”, 289; [N. N.], „Angszter sikere Erdélyben”, 5.

28 R. L., „Orgona-felszentelés”, 2; GyÉL: I.1/a, 1900.30, Num. 3610.

29 Pap Zoltán orgonaépítő levele, 2026. jún. 29.

30 A gót betűs német szövegek átírását Enyedi Pálnak köszönjük. Az eredeti helyesírást – az értelemzavaró tévedések javításával – megőriztük, a központosítást igazítottuk. A kihasználásokat [...] jelzi, a betoldásokat ugyancsak szögletes zárójelbe tettük. Az eredetileg latin betűs szövegrészeket az átírásban álló betűkkel emeltük ki.

31 Levéltervezet. GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 636.

nachzulassen geneigt wäre, jedoch eine Vergütung für Vectur, Intertention für sich und 2 Gesellen auf 8 Wochen beansprucht, worauf gleichfalls ein paar Hundert Gulden ö. W. gerechnet werden müßten; der andere sub B (B: 2 Rück) durch den Orgelbauer in Hermannstadt Emmanuel Hradek mit einem Kostenueberschlage von 1120 fl ö. W. ohne Vergütung der Transports- und Intertentionskosten, welche derselbe nicht beansprucht. Eine nach dem vom Architekten Sitte³² eingesandeten Plane in Wien zu verfertige Orgel würde sammt Transports- und Aufstellungsauslagen 2000 fl [...] = 2100 fl ö. W. kosten. Der Hermannstädter Orgelbauer Hradek hat schon einige Orgel für kath. Kirchen zur vollen Zufriedenheit der Besteller geliefert. Ich würde mich daher für seinen Plan mit der Ausgabe von 1120 fl ö. W. aussprechen. [...]

5) [...] Ich bin bereit, die Anfertigung der bezeichneten Gegenstände in möglichst kurzer Zeit zu besorgen, wenn die ab Aerario zu diesem Zwecke zugesicherten 2597 fl 30 Xr ö. W. zu diesem Ende zur Verfügung gestellt werden. [...]"

2) Emmanuel Hradek nagyszzebeni orgonaépítő ajánlata a verespataki r. k. templom új orgonájára:³³

„Disposition und Kostenüberschlag nebst dem beiliegenden Plane der neuzubauenden Orgel in die r. k. Kirche zu Veres Patak

Disposition und Kostenüberschlag einer Orgel von sechs klangbaren Stimmen als

a) 1) Principal 4 Fußton von Zinn im Prospekt mit aufgeworfenen Labien,	fl öst. W.
hell polirt, Ton voll und kräftig 200	200
2) Baßfloete 8' von Fichtenholz, Ton voll und dumpf	90
3) Viola di Gamba 8', erster Octav holz, die zwey tiefen Octaven gedeckt als Quintatön intoniert, Fortsetzung von Zinn, sanft und streichend intonirt	120
4) Flauto minor 4' von Holz, Ton sanft und weich	100
5) Octave 2' von Zinn, Prinzipalmensur	100
6) Quinte 1½' von Zinn, Prinzipalmensur, Ton durchdringend	90
summa	700 fl
Dazu ist erforderlich	
b) Eine Claviatur von C Cis bis zum c'', 49 Töne, Untertasten mit weißem Bein belegt, Obertasten schwarz polirt	45
c) Eine Windlade von gutem Eichenholz, mit Kielschleifen, Windkasten und Spunde, von gutem Fichtenholz, die Ventile von gespaltenen Resonanzholz, zweyfach beledert, Stifte und Federn von Messing	90
d) Zwey Blasbälge mit starken Sehnen gebunden, zweyfach beledert, Balggestell mit Mechanik dazu	80
e) Eine Wellenrahm, Fichten und Eichen, Axen von Messing, Stifte von Stahl-drath, Registerwellen und Wippen Eichen, die Registerknöpfe schwarz polirt	40

32 Franz Sitte bécsi építész, 1818–1879.

33 GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1548; korábban: 636, utóbb: ad 2321; továbbá: piros B jelzés.

f) Ein Gehäuse mit Spielkasten, mit den dazu nöthigen Verzierungen, nach dem vorgelegten Plane.	135
Intonieren und Stimmen der Töne	30
summa	420
	<u>700</u>
	1120 fl ö. W.

*Der Gefertigte bittet um die Lage des Orgelchores, Höhe, Tiefe und Breite.
Mit Hochachtung empfiehlt sich Dero ergebenster Diener,*

*Emmanuel Hradek m. p.
Orgelbauer*

*Bis Ende October 1860 ist die Orgel an Ort und Stelle ausgefertigt.
Hermannstadt, von 18/12 1859."*

3) Carl Hesse bécsi orgonaépítő árajánlata a verespataki r. k. templom új orgonájára:³⁴

„Disposition und Kostenüberschlag für eine neue Orgel mit 14 Registern im Manual

1) Principal 8 Fuß, die erste Octav Holz, die übrigen von Engl[ischem] Zinn im Prospekt und poliert 54 Pfeiff[en]

2) Octav 4 Fuß, im Prospekt, von Engl. Zinn 54

3) Viola 8 Fuß, die erste Octav Holz, die übrigen 16 löth. Zinn 54

4) Bourdon 8 Fuß, die ersten 2 Octaven Holz, die übrigen detto 54

5) Flauto 4 Fuß, von 10 löth. Zinn 54

6) Flauto 2½ Fuß, detto 54

7) Octav 2 Fuß, detto 54

8) Quinta 1½ Fuß, detto 54

9) Superoctav 1 Fuß, detto 54

im Pedal

10) Subbass 16 Fuß von Holz 25

11) Prinzipalbass 8 Fuß detto 25

12) Octavbass 4 Fuß detto 25

summa 561

davon 438 von Zinn

und 123 von Holz

Nebenzüge

13) Octavenkoppel in Bass

14) Octavenkoppel in discant

34 GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1548, továbbá: piros C jelzés.

Diese Orgel erhält eine Manual- und Pedal-Windlade von Eichenholz, der Windkasten von Kiefernholz, die Stöcke werden aufgeschraubt, die Federn und Leitstifte von Messing, die Leitung von Stahlrath, und geht durch Messingplättchen, die Ventile werden zwei- und die Windlade unter der Ventilaufgabe einmahl beledert. Die Blasbälge werden von Fichtenholz mit einem Schöpfer und zwei Magazinbälge, mit ein- und auswärts gesende[te]n Falten und Scheren von Eichen, mit Rissflechten verbunden und dreimahl beledert.

Das Regierwerk wird von Eichen und grün lackirt.

Die Mechanik von Eichen und Messing, die Leitung zum Theil von Holz

Die Manual-Klaviatur wird von weißem Bein mit schwarzen Obertasten, von C bis f^m mit 54 Tasten

Die Pedal-Klaviatur wird von Eichenholz mit 25 Tasten von C bis c¹.

Die Registerzüge werden schwarz polirt.

Die Namenschilder Ultramarin mit Goldschrift

Die Holz-Pfeiffen werden von reinem Fichtenholz in- und auswendig mit Leimfarbe angestrichen, die Vorschläge der größeren Pfeiffen werden aufgeschraubt

Da das Chor nur wenig Tiefe hat, so ist es am geeignetsten, daß die Spielart der Orgel von der Seite wird

Der Orgelkasten wird von weichen [!] Holz nach Zeichnung, mit Bildhauerarbeit, Vergoldung, und weiß angestrichen

Diese Orgel wird von Unterzeichneten um 1600 f C[onventions-]M[ünze] auf das solideste ausgeführt, Transport- und Reisespesen um 400 fl C. M. übernommen, und bei Karlsburg in Siebenbürgen im Mai 1859 aufgestellt.

Wien, den 18. October 1858

Carl Hesse

Orgelbauer und Mechaniker

Gumpendorf, Millergasse No. 476"

4) Haynald Lajos püspök érdeklődik a nagyszombati r. k. egyházközség képviselőtestületénél, hogy eladó ideiglenes orgonáját a verespataki templomnak a kincstár által biztosított összegért átadná-e? Nemleges válasz esetén kéri, hogy Emmanuel Hradek orgonaépítő mellékelt rajza és árajánlata alapján készíttessék el és haladéktalanul küldjék meg neki a Verespatakra szánt új orgona mihamarabbi építésének szerződéstervezetét.³⁵

„An das ehrwürdige r[ömisch-]katholische Pfarramt in Hermannstadt

Karlsburg, den 5. May 1860

[...] Laut Bericht der Hermannstädter r[ömisch-]katholischen Kirchengemeindevertretung vom 13. April 1860 beabsichtigt man die dortige Aushilfsorgel um den Preis vom

1000 bis 1200 fl ö. W. zu veräußern, damit die eingelöste Summe zur Deckung der Kosten der neuen Orgel verwendet werden [sic].

Ein ehrwürdiges Pfarramt wird demnach aufgefordert in einer recht bald abzuhaltenden Gemeindevertretungssitzung die Frage zur Berathung zu stellen: ob man geneigt sei, diese Aushilfsorgel zu Gunsten der Verespataker Pfarrkirche gegen den hiezu höherer Ortes bewilligten, keineswegs überschreitbaren Preis von 1120 fl ö. W. mit der Verpflichtung zu überlassen, daß aus diesem Preise zugleich die Transports- und Aufstellungskosten gedacht werden sollen?

Im bejahenden Falle ist nebst der diesfälligen Erklärung auch eine sachkundige Beschreibung dieser Aushilfsorgel mit der Angabe, wann die Orgel nach Verespatak transportiert werden kann, mir so bald als möglich einzusenden.

Kann aber die Aushilfsorgel um diesen Preis und unter der gestellten Bedingung [...] für Verespatak nicht abgetreten werden, so wird Ein ehrwürdiges r[ömisch-]kath. Pfarramt mit Emmanuel Hradek, welcher laut pfarrämtlichen Berichtes vom 9. Februar d[es] J[ahres], Zahl 75, für Verespatak eine, nach rückfolgendem Plan und Kostenüberschlag (2 Rück) zusamm[en]gestellte neue Orgel zu verfertigen und an Ort und Stelle um den Preis v[on] 1120 fl ö. W. zu bringen und aufstellen sich erbot, einen Contract mit Festsetzung eines zur Verfertigung und Aufstellung möglichst kurzen Termins, im Entwürfe abschließen und diesen Vertragsentwurf mir unverweilt einsenden."

5) A nagyszebeni katolikus egyházközség képviselőtestülete értesíti Haynald Lajos püspököt, hogy – javaslatát elfogadva – eladja orgonáját az engedélyezett 1120 Ft-ért. Tudatja továbbá, hogy a hangszert június 12-én J. Kallmayer szállítási vállalkozása elvitte Verespatakra.³⁶

„Euer Excellenz! Hochwürdigster Bischof!

Die r[ömisch-]katholische Kirchen-Gemeinde-Vertretung hat in ihrer Sitzung am 9. d[es] M[onats] mit denkbarster Freude den von Euer Excellenz mit hohgeehrter [sic] Zuschrift am 5. Mai, Z[ahl] 1548/860, gemachten Vorschlag angenommen, und den Verkauf der Orgel um den bewilligten Preis von 1120 fl beschloßen.

Indem man sich beehrt dieses Euer Excellenz gehorsamst mithzuteilen, erlaubt nur sich gleichzeitig den Bericht zu geben, daß die Orgel, um der die genauere Beschreibung beiliegt, gestern, den 12. d. M. durch Vermittlung des Speditionshauses J. Kallmayer an ihren Bestimmungsorte Verespatak, abgegangen ist. [...]

Hermannstadt. den 13. Juni 1860."

6) Franz Goršič orgonaépítő leírása a Nagyszebenben lebontott, Verespatakra eladott orgonáról:³⁷

³⁶ GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1986.

³⁷ GyÉL: I.1/a, 1860.30, Num. 1986.

„Nähere Beschreibung der Verespatak-er Orgel

Die Orgel zählt 6 Register, davon

1) Principal 4 Fuß von Zinn

2) Viola di Gamba 8 Fuß von Zinn, nur die tiefen Töne von Holz

3) Bassflöte 8 Fuß, von Holz

4) Rohrflöte 4 Fuß von Zinn

5) Quinte $2\frac{2}{3}$ Fuß von Zinn

6) Octav 2 Fuß von Zinn

a) Die Claviatur ist C bis c''' 49 Töne, Untertasten mit weißem Bein belegt, obere Tasten schwarz poliert

b) Die Windlade ist von Eichenholz

c) Zwei Froschbälge in einem separaten, hinter der Orgel angebrachten Kasten

d) Die Claviatur ist vor dem Prospekt im Kasten angebracht

e) Der Kasten ist zwei Klafter hoch, sieben Schuh breit, und sammt dem Blasbälge 8 Schuh tief; die äußere Form weicht von der beiliegenden Zeichnung sehr wenig ab.

Hermannstadt, am 12. Juni 1860.

Adalbert Weber m. p.

St[adt]pfarrer

Franz Goršič m. p.

Orgelbauer

7) A pécsi Angster-üzem op. 322-es, verespataki orgonájának hangképe:³⁸

I., főmű (C-f³, 54 hang)

Principal 8'

Gamba 8'

Flûtharmoniqu: 8'

Bourdon 8'

Pr. Octav 4'

Flauta 4'

Mixtur 4 s: $2\frac{2}{3}$ '

II., redőnymű (C-f³, 54 hang)

Salicional 8'

Silvestrina 8'

Flauta tibia 8'

Fluta trav. 4'

pedál (C-d¹, 27 hang)

Violon 16'

Subbass 16'

Apertabass 8'

Man. Coppel

Ped. Copl. I. Man.

Ped. Copl. II. Man.

mellékregiszterek: 0, P, MF, F, FF (nyomógombok az I. manuál alatt), redőnytalp a II. manuálhoz

³⁸ A játszóasztal eredeti feliratai alapján. A hangszer részletesebb leírását lásd RESCH L., „Egy új orgona”, 288–289.

Bibliográfia

- BINDER, Hermann. *Orgeln in Siebenbürgen*. Gehann-Musik-Verlag, 2000.
- BIZJAK, Milko és ŠKULJ, Edo. *Orgeln in Slowenien*. Državna založba Slovenije, 1985.
- DÁVID István. *Műemlék orgonák Erdélyben*. Az adattár összeállításában közreműködött BINDER Hermann, GERÉD Vilmos és KOVÁCS László Attila. Polis Könyviadó – Balassi Kiadó, 1996.
- KÉNOSI TÖZSÉR János és UZONI FOSZTÓ István. *Az Erdélyi Unitárius Egyház története II*. Erdélyi Unitárius Egyház, 2009.
- KOVÁCS Gyárfás. *A bányavidéki róm. kath. esperesi kerület plébániáinak története*. Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája, 1895.
- KÖPECZI Béla és mtsai. *Erdély története I*. Akadémiai Kiadó, 1987.
- MOLNÁR Lehel. *Az unitárius püspöki vizitáció rendszere a korai újkorban*. Magyar Unitárius Egyház, 2022.
- [N. N.]. „Angszter sikere Erdélyben”. *Pécsi Közlöny* 8, 74. sz. (1900): 5.
- R. L. „Orgona-felszentelés”. *Közérdek* 19, 74. sz. (1900): 2.
- RESCH L. György. „Egy új orgona”. *Közművelődés* 23, 36. sz. (1900): 288–289.
- SOLYMOSI Ferenc. „Az Angster-orgonák jegyzéke”. *Magyar Egyházzene* 4, 3. sz. (1996/1997): 367–369.
- SZÁSZ Béla (szerk.). *Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület névkönyve az 1900-ik évre*. [Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület], 1900.
- TÓTH Kálmán. „Egyházi ünnepély”. *Közérdek* 14, 82. sz. (1900): 2.
- TÜRK, Erich. *Die Orgellandschaft dreier nordsiebenbürgischer Landkreise: Cluj, Sălaj und Bistrița-Năsăud / Három észak-erdélyi megye orgonátája: Kolozs, Szilágy és Beszterce-Naszód megye*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2014.

ABSTRACT

The Organs of the Roman Catholic Church of Roșia Montană (Verespatak)

This study traces the history of the organs in the Roman Catholic church in Verespatak (Roșia Montană) from the early 19th century to the present day, with particular attention to the circumstances surrounding the instruments' creation, modifications, relocation, and preservation. Verespatak is one of the historically significant mining settlements in the Transylvanian Mountains, whose Catholic community organized itself into an independent parish in the second half of the 18th century. The history of the churches and the organs housed within them is closely linked to the religious, social, and historical changes in the settlement.

The first known organ was likely completed in 1820 thanks to a 500-forint donation from Empress and Queen Karolina Augustza. The identity of the organ builder is currently unknown, though several later records of its history have survived. Following the demolition of the old church in 1846, the organ's subsequent fate remains unclear. For the new church, built between 1847 and 1860, Bishop Lajos Haynald initiated the purchase of a new organ. Among the plans submitted by several organ builders, the proposal by Master Emmanuel Hradek of Nagyszeben (Sibiu) proved to be the most favorable; however, the instrument that ultimately ended up in Verespatak was the former organ of the Catholic church in Nagyszeben. Based on surviving sources, the possible origin of the instrument can be examined, which can be linked to the work of Hradek and his master, Heinrich Meywald. Franz Goršič may also have been involved in the installation of the organ in Verespatak.

The church's current organ was built in 1900 at the József Angster and Son organ factory in Pécs, under opus number 322. This two-manual, fourteen-stop, pneumatic-action instrument is a significant testament to the technical advancements of the era, and according to contemporary press reports, it became known as Transylvania's first pneumatic-action organ. This study details the circumstances surrounding the ordering, installation, and acceptance of the new instrument, as well as the plan to transfer the previous organ to the Reformed community. Finally, it discusses its comprehensive restoration in 2022.